

دهستپیکردنی راپهرینی جهماوهری له رووداوهدکا(باجی نوئ' بۆ نمونه باجی سووتهمهانی، سه رکوتکردنی خۆپیشاندانیکی قوتابی، سه ندیکا؛ هه لیزاردنیکی ساخته، درۆ

و قبول نه کراوه، یان هه له یهکی پۆلیس و هتد)؛ هۆکارهکانی **Conjunctural** (برسیتی، پهتا، به رهه می دروینهکی کم و خراب)؛

پهراویزخستنی کولتوری وهک زمان، نابین؛ یان بلاوبوونهوهی بیر و فکری نوئ³؛ و هتد. زۆر جار نه هۆکارانه پشت ده بهستن به

قهیرانیکی زۆر قوولی **Structurelle**

له ناو کۆمه لگادا. له راپهرینیکی جهماوهریهوه بۆ راپهرینیکی تر جهماوهر خاوه نی ته جروبه ده بیت.

کئ راپهرینی جهماوهری ریکده خات و هه ماههنگی دهکات؟ بۆ نهوه هه ر و لاتیکی تایبه ته مندی تایبه تی خۆی هه یه. کۆمه لیک نه کته ری کۆمه لگای سیفیل(مه ده نی)، وهک: بزووتنه وهی خۆیندکاران، یه کیتی نافرته تان، سه ندیکای کریکاران، پاریزه ران و مامۆستایان، لیزنهکانی گه ره که ناو خۆیهکان، چالاکوانی کۆمه لایه تی و هتد.

Associations، سه ندیکا، بزووتنه وه و/یان یه کیتی خۆیندکاران (به تایبه تی له نه مریکای لاتین، باکووری نه فریقا و له چه ند ولاتی تریشدا

وهک نه نه دنوسیا، هایتی و هیندستان)، هه یه که نه بهس خاوه نی ته جروبه ن به لام له هه مان کاتدا زور **combatif**، چالاک و زیندوون.

که یسی نیکوادۆر تایبه ته. له نیکوادۆر بزووتنه وهی **Indigène** که له پشت چه ندین راپهرینی جهماوهری (رۆلی ناوه ندی و سه ره کی بینوه بۆ ریکخستن و دروست کردنی)، بۆویه، چه ند جاریش حکومه تی رووخاندووه له سالانی نه وه ده کاتدا و سه ره عیه ته کی زۆر باشی هه یه له ناو کۆمه لگادا.

له سه ر بنه مای چه ند خانیکی هیزه نه منیه کان(به شیوه یه کی زۆر کورت و ساده: به رژه وه ندی، سته م و زولموزوری، تالان کردن، دزی و

گه نده لئی شه ری زۆر قوول؛ بیزار بۆن له سه رکرده کان و بارودوخه که، رۆل، **position** و **structure** هیزه نه منیه کان، نه کته ری

ده ولی خارجی و هتد)، و به تایبه تی سوپا له گه ل راپهرینی جهماوهری ته ده خول و رۆلی جیاوازیان (کوده تایه کی عه سه کی، لایه نگر یان دژی

جهماوهر بۆونه، گوئیان له نه کته ری ده ولی خارجی گرتووه وهک له میسر؛ سه ره په رشتی **transition** کی عه سه کیان کردووه و هتد)، هه بووه

به شیوه یه کی باش یان خراب. وهک نمونه ده توانین باسی زیمبابۆی له سالانی ۲۰۱۷ بکه یین. به راپهرینیکی جهماوهری به رفراوان، گه ره و

ته ده خول نه کردنی سوپا، رۆبه رت موگابی سه رۆک و دیکتاتۆری زیمبابۆی ناچار بوو ده ست له کار بکیشیته وه.

لیره دا باس له راپهرینی جهماوهری دژی رژی می سه دام حسین ناکه یین که نه مریکا داوای کردبوو له جهماوهری عیراق. چه ند په رسیار و خالی

گرنگ بو جهماوهری کورد(چ حزبی و عهیری حزبی، هیزهکانی نه منی، پێشمه رگه و هتد) له کوردستانا عیراقه، به شیوه یه کی زۆر ساده و

کورت هوشیار بارزانی گووت: "میژووی راپهرینی جهماوهری له کوردستانا عیراقه چۆن بۆویه و بۆ تا نیستا راپهرینی جهماوهری نه بوویه

دژی سه رکردهکانی میلیشیای کوردی؟ میژوو نه مه نیسات ده که ت که کوردستانا عیراقه خاوه نی هه یج چۆر راپهرینیکی جهماوهری نه بووه بۆ

روخاندنی ده سه لات، هه یج ته جروبه نییه له سه ر نه م بابه ته (و به هۆی نه وه ناتوانین باسی میژوو و ژبانی نه م کونسپته بکه یین)، به لام بۆ؟

چونکه کۆمه لگای کوردی کۆمه لگایه کی عه شایه رییه و چوار چینه یه کی عه شایه ری (سه ربازی، نه منی، کۆمه لایه تی، سیاسی، میدیای،

دیپلۆماسی و هتد)، هه بووه و هه یه، ته قریبه ن هه میشه له شه ردا بووه له گه ل حکومه تی به غدا و **Underdeveloped**.

دوای زیاتر له ۳۰ سال، چی ماوه که حکومرانی میلیشیای کوردی دژی جهماوهری کورد نه یان کردووه؟ به هاکانی میلیشیای کوردی له ناو

کۆمه لگادا(چ حزبی و عهیری حزبی به شیوه یه کی گشتی: په روه رده، دادوهری، ته ندروستی، سه ربازی، ناپووری، جوگرافیای، دارایی، نابینی،

کۆمه لایه تی، نیداره ی، نه منی، به ریوه بردن و هتد)، دروست بۆونه له: چه یوان کردنی کۆمه لگا (و به تایبه تی هیزهکانی نه منی، پۆلیس،

پێشمه رگه و نه ندای حزبی)، سته م و زولموزوری، دزی، گه نده لئی و تالانکردنی شه ری زۆر قوولی بێسنوور، ده سه لاته کی دیکتاتۆر و

میلیشیای، توندوتیژی و شه ری جیاواز و په رده وام، قهیرانهکانی په رده وامی شه ری عیه ت، هه بوونی یاسایی میلیشیای، خزه مته کردنی نه کته ری

ده ولی خارجی و هتد. به م جلوه به رگانه هه یج شتیکی له ناو کۆمه لگادا به ها و مانای نییه: نۆپۆرسیۆن، په ره له مان، یاسا، نه منیه ت، په ره له ماتتار،

هه لیزاردن، نیداره، وه زیر و گو زیر، شه خسیه ته مه دار، که سایه تی ناسراوی کوردی، و تار یان مالیه ری فلان کهس و هتد.

به هۆی نه مه وه نه ندای بوونی یه ک میلیشیای کوردی (به رپرس و نه ندای میلیشیای، هیزهکانی نه منی، پاراستن و ناسایش، و هتد)، وهک پارتی،

یه کیتی، کۆمه ل، گو بران، یه کگرتوو، نه وهی نوئ، ره وتی هه لۆیست، به ره ی گه ل، هاو په یمانی هه ری می کوردستان، سو سیالیست، کۆمونیست و

هتد؛ نه ندای بوونی هه موو میلیشیایهکانی تره. بۆ؟ چونکه به هاکانی هه موو میلیشیایکان به شیوه یه کی پراکتیک(عه مه ل، کردار و ره فتار)، یه کن و

میژوو زۆر به هیز نه وهی نیسات کردووه.

سه ره رای نه وهی که کۆمه لگای کوردی کۆمه لگایه کی عه شایه رییه، له میژووی کوردستانا عیراقه ده توانین و پنیوسته که باسی ۱۷ ی شوباتی

۲۰۱۱ بکه یین هه ر چه ند که راپهرینیکی جهماوهری سه رانه سه ری نه بوو؛ ته قلیدی بو و له رووی جوگرافیاه سنووردار بوو. رۆژی ۱۷ ی

شوباتی ۲۰۱۱ له شاری سلیمانی خۆپیشاندانیکی بۆ له کاتی به هاری عه ره بی (۲۰۱۰-۲۰۱۱)، که ناره زایه تی خه لکی بئ کار، هه ژار و

ما فخر او بوو(95% ی جهماوهری کورد)، دژی میلیشیای کوردی، ناداپه ره وهی، تالان کردن، گه نده لئی شه ری بئ سنوور، سته م و

زولموزوری و هتد بو. نه م رۆژه سه رنجه مان بۆ نه م خالانه راده کیشیت:

'نۆپۆرسیۆنیکی سیاسی' شانۆیی، درۆ و فیلبازی ده ره جه یه ک، ویژدانی جهماوهری گه ل به ته واوی نه مر دووه، له گه ل **globalization**

و سه رده می نینه تر نیت (تۆره کۆمه لایه تییه کان لایه نی نیگه تیف و پۆزه تیفی خۆیان هه یه و له حاله تی راپهرینیکی جهماوهریدا ده بیت رۆلیان چی

بیت و چۆن خۆیان به دوور بگرن له ته لئی جیاواز)، جهماوهر ده توانیت له گه لانی دیکه فی ربیت، نایا گه لی تونس یان زیمبابۆی ملیۆنیر بوون؟

نه، یان خاوه نی موو چه یه کی پینچ هه ژار دۆلاری بوون؟ نه، خاوه نی چی بوون؟ نیراده و پاوه ریان به خۆیان هه بوو.

چون گهلی تونس و زیمبابوی دیواری ترسیان شکاند؟⁴ بی گومان بارودۆخی نیستای کوردستان (بو راپهرینی جهماوهری)، نهوه نیسبات دهکته که خالهکانی هاوبهشی جهماوهر و سهرکردهکانی کورد زورن لهگهڵ نهوانهی جهماوهر و سهرکردهکانی زیمبابوی یان تونس. و چهند جیاواری له نیوانیاندا: تونس و زیمبابوی دهولتهن، خاوهنی شهرعییهتی نیودهولتهین و هتد، له کوردستان وشهی "چهندین" دهسهلاتداره: چهند سهرکردهی میلیشیای و عهشایهری، چهند نیدارهی، چهند هیزی گهندهلی و تالان کردنی بی سنوور، چهند هیزی نهمنی و پیشمههرگه؛ کۆمهنگای سیفیل و/یان شارستانی کوردی نهوهنده پیشکهوتوو نهبوو، نهپوونی مههرجهکانی راپهرینی جهماوهری، و هتد.

بو گۆرانکاری بنههتی پنیوسته گهلی کورد باش بزانتیت جگه له راپهرینیکی گشتی هیچ چارهسهریکی تر نییه. بهلام چ جور راپهرینیکی؟ Spontaneous، نه. راپهرینیکی به میتود و به ریکخستهکی زور باش و زیرهک: پیش ههموو شتیک دهبیت گهلی خاوهنی نیراده و باوهری بهخوی ههبیت (دروست کردنی نیراده و باوهر چونه؟)؛ ههست کردنهکی بههیز بو راپهرینی جهماوهری؛ نامانجهکانی؛ خالهکانی بههیز و لاواری دهسهلات به روونی ناشکرا بکهن، چون و به چ شیوهیهک هیزهکانی نهمنی پنیوسته بهشدار بن؟ نایا کۆمهنگا به شیوهیهکی عام داوای گۆرانکاری بنههتی ناکهت؟ بهلی. سیفیلی زور زور رهش و خرابی سهرکردهکانی میلیشیای کوردی بهگشتی نیسبات دهکته که نهوان له بهرامبهر راپهرینیکی جهماوهریدا له دۆخیکی زور زور خراب و لاوازدا نه. بی گومان حهق و دادیهروهری له گهڵ خهڵکه، جهماوهره.

جیاواری کاریک که به نیراده و باوهر نهنجام دهدریت و کاریک که به پاره و بو پاره نهنجام دهدریت چیه؟ نایا پنیوسته که ههموو جار جهماوهر کۆپی فلان ولات، بیرکردنهوه، نایدۆلۆژیا، یان فلان سیستم و هتد بکهت؟ نه. نیراده، وهک driving force for، کار، کردار و عهمله و باوهر وهک نینیرژی یان سووتهمهنبیهکی بی سنوور که شتیکی مهحال دهیکته به شتیکی مومکین؛ دیواری ترس دهروخینیت، پیمان دهتیت که له زهماندا پنیوسته هیوای خۆمان له دهست نهدهین و وهک موگناتیس خهڵک له دهووری فکرهک یان پرۆژهیهک کۆدهکاتهوه. = **وهه، ههر چهند زوتر حالی بن باشتره بو نیوه.** پرۆگرام و پرۆژهی میلیشیای، زور ریکوپیک و باشن لهسهر کاغهن وهک زیرن. نیراده و باوهر تهواوهری یهکترن و بو سهرکهوتن له پرۆژهیهکدا ههر دوو پنیوستن. چاره سهر بو گۆرانکارییهکی ریشهیی خارچی جهماوهری کوردا نییه. کهی جهماوهر ههست به گرنگی و هیزی خوی دهکته و له عهقلیهتهکی کلاسیکی، عهشایهری و میلیشیای خارچ دهبیت؟

یان چون فیردهبیت: **5: unlearn everything you've learned**

ههرچهند بابتهیکی رۆحیی و مهعهنوییه بهلام یارمهتیت دهدات و ریگا بۆت ناسانتز دهکات بو راپهرینی جهماوهری.

بارودۆخی نیستای کوردستان بهجۆریکه که دهبیت ههموو چینهکانی کۆمهنگا بهشدار بن بهشیوهیهک که کار و عهملهی راپهرینی جهماوهری بهکلاکهروهه بیت نهک هیزیکی دیوان و مهجلیس گهرم کردن، 'پرۆتوکۆل' یان سیمپولیکی (کۆمهل، گۆران، یهکگرتوو، نهوهی نوئ، رهوتی ههلویت، کۆمونیست، بهرهی گهلی، هاویهیمانیی ههریمی کوردستان و هتد)، گهندهلی بی سنوور، یۆست و یله، مووجهی باش، کۆشک و تهلا، ههڵخهلتاندن، بو رازی و تیر کردنی مانتهکی⁶ زور تهماحکار و نزمی بیسنوور و خایاندنی جهماوهر بیت؛ که نه تهنها نهیتوانی به هیچ شیوهیهک دهسهلات بگۆریت بهلام له ههمان کاتدا شهرعییهت پیدهدهن و تهمنی دریز دهکهنهوه. بهنهای نهم راپهرینه له زهمان و مکهاندا نییه.

له جیاتی که به بهردهوامی خهریکی رازیکردنی مانتالی زور بچووک و نزمی خۆت بی، یان زور بی(خۆت بنوسه، نهگهر بۆت بنووسم لال دهبی)، زور بو تو باشتره به باوهر و نیرادهیهکی زور به هیز به شیوهیهکی عهملهی کار و نیش له سهر نهم بابته بیکهی.

دهتوانین میژووی نارهزایهتی (و له دوای سالی ۲۰۰۳ راپهرین)، جهماوهری له عیراقتا بهم شیوهیه دابهش بکهن: له سالی ۱۹۲۱ تا ۱۹۶۸ (عیراق تازه لهدایک بووه، کۆمهنگهیهکی تهقلیدی، نهپوونی تهجروبهی جیاواز، بو نمونه راپهرینی جهماوهری)، له سالی ۱۹۶۸ تا ۲۰۰۳، و له سالی ۲۰۰۳ تا نیستا و نهم سهردهمه له دوو قۆناغهکهی تر دهولهمههنتره. له پهنجاکانی سهدهی رابردوودا خۆپیشاندان و نانارامی کۆمهلایهتی له عیراق رویدا. حزبی شیوعی عیراقتی (له سالی ۱۹۳۴ دامهزرا) که به هیز بو به تاییهتی له ناو کورد و شیعه، پیشهنگی بزوتنهوه نارهزایهتییهکانی گرتنه ههستۆ. دوای کودهتای ۱۹۶۸، سهدام بهخیزایی رژیمنی خۆینمز و دیکتاتۆری دامهزراند و کۆمهنگای مهدهنی و سیستمی سیاسی بهسترا بوون (Frozen)، وهک سههۆل. میژووی عیراق (که زور دهولهمههنت نییه له نارهزایهتی و خۆپیشاندانی کۆمهلایهتی زور گهوره)، به روونی نهوهمان بو دهردهخات که تهدهخولی نهکتهری دهولی خارچی و کودهتا دوو هۆکاری سهرهکی بوون بو گۆرانکاری دهسهلات له عیراقتا.

لهگهڵ تهدهخولی نهمریکا له سالی ۲۰۰۳ له عیراقتا، دهسهلاتی دیکتاتۆری له بهغدا رووخا و سهردهمیکی سیاسی نوئ دهستی پیکرد که تا نیستا بهردهوامه. به شیوهیهکی زور ساده و 'مهکرو' چهند تاییهتمهندی سهرهکی سیستمی سیاسی نوئ که تا نیستا دهسهلاتدارن له عیراقتا: گهندهلییهکی زور قوولی شهرعی سیاسی-نایینی بی سنوور، میلیشیا کردنی کۆمهنگا و دهولت، clientelism و تانیفهگهری جیاواز؛ ههڵخهلتاندن و خایاندنی زور پرۆفیشنالی جهماوهری شیعه، سوئنه و مهسحی به تاییهتی له ریگهی پرۆسهی ههلبژاردن و یاری دیموکراسی سهقهتی copy-past، شهر و توندوتیژی جیاواری نیتیک، نایینی، نابووری و هتد لهگهڵ جهماوهر، کۆنترۆلی تهواوی نابووری عیراق بو بهرژهوهندی شخسی و دهولهمههنتکردنی خیرای چینی سیاسی-نایینی دهسهلاتدار، خزمهت کردنی نهکتهری دهولی خارچی و یاراستتی دهسهلات؛ و هتد.

نامارهکان زور به هیز نهم خالانه پیشان دهدهن و نیستا نهجمههکانی نیگهتیفی نهم تاییهتمهندییهانه له ناو کۆمهنگادا هاوار دهکهن. له دوای سالی ۲۰۰۳، له عیراق چهندین شهپۆلی نارهزایهتی گهوره(سوئنه و شیعه)، دروست بوون. بی گومان بههاری عهرهبی کاریگهری لهسهر خۆپیشاندانهکانی (نیمه دهماهویت دهسهلات بروخت، نه بو گهندهلی، نه بو دزی، داواکارییهکانی نابووری وهک خزمهتگوزاری گشتی،

